

УДК 351.85
JEL O50, Z10

Г. М. Колісник

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і аудиту
ВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
e-mail: kolisnuk_galina@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-4083-3691>

Зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери та його адаптація в Україні

У статті досліджено стан соціально-культурного розвитку розвинених європейських країн таких як: Німеччина, Франція, Італія, Іспанія. Досліджено, що досвід Німеччини показує, що в країні не існує такого центрального органу управління сферою соціально-культурного розвитку, як міністерство культури. Досвід Франції показує, що характерним для цієї країни є спонсорство та запровадження податкових пільг. Досвід Італії полягає у інтересі до спонсорства соціально-культурної сфери. Досвід Іспанії полягає у наповненні фондів, які створені та наповнені від 1,5% культурного податку управляються спільно Міністерством інфраструктури та Міністерством культури. Зазначено, що в Україні, доцільним було б, створення культурних центрів котрі б могли фінансуватися за рахунок державних грантів. На ці центри можна було б покласти зобов'язання щодо утворення мережі з іншими регіональними культурними центрами, що дало б можливість створювати мотивацію до їх об'єднання в частині ресурсів і реалізації спільних проектів.

Ключові слова: соціально-культурний розвиток, соціально-культурна сфера, зарубіжний досвід соціально-культурного розвитку, культурні центри.

Kolisnyk H. FOREIGN EXPERIENCE OF STATE REGULATION OF SOCIO-CULTURAL SPHERE AND ITS ADAPTATION IN UKRAINE

The article examines the state of social and cultural development of developed European countries such as Germany, France, Italy, Spain. The experience of Germany shows that there is no such central body of governance in the sphere of socio-cultural development as the Ministry of Culture. Therefore, all questions concerning the cultural sphere are solved by independent structures (departments of culture) that are created at the local administrative level. The federal administration remains with the main tasks, which were to be fulfilled exclusively by the central bodies of the state. The federal bodies of cultural management develop directions of the state cultural policy, provide financial assistance to cultural and art projects of national importance and enforce control over the implementation of their decisions. The experience of Italy lies in the interest in sponsoring the socio-cultural sphere. The new code of law on public works simplifies the sponsorship process in favor of the cultural heritage. New procedures will be made possible by placing transparent reports on websites. The state has introduced such standards that all real estate companies can obtain building permits provided that they make a financial contribution to the provision of cultural services by planning the integration of cultural infrastructure and services. Percentage of infrastructure investments in public works can be filled by a fund designed to support cultural activities at the local level. The experience of Spain is to fill funds that are created and filled with 1.5% of the cultural tax administered jointly by the Ministry of Infrastructure and the Ministry of Culture. The article states that in Ukraine, it would be advisable to create cultural centers that could be financed by state grants. These centers could take on the liabilities to establish a network with other regional cultural centers, which would give the opportunity to create a motivation for their association in terms of resources and implementation of joint projects. The best centers could receive an award from the Ministry of Culture for achievement, for strategic business plans, business model, for engaging of public associations or quality management.

Keywords: socio-cultural development, socio-cultural sphere, foreign experience of social and cultural development, cultural centers.

Постановка проблеми. Пошук оптимального варіанту співвідношення державного регулювання формування соціально орієнтованої ринкової економіки та підвищення значущості людських ресурсів як основного чинника суспільного розвитку, активізують питання ефективного функціонування та розвитку соціально-культурної сфери сучасного суспільства тому, є новою проблемою для вітчизняної економічної науки. Однак, кожен новий етап розвитку національної економічної системи супроводжується щоразу новими ініціативами щодо запровадження певних інститутів, механізмів і засобів державного регулювання соціально-культурної сфери. Найчастіше такі ініціативи зводяться до спроби адаптувати

успішний досвід розвинених зарубіжних країн до тих умов, які існують в економічній сфері сучасної України.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню та розвитку теорії й практики державного регулювання, формування та реалізації державної політики, механізмів державного управління в різних сферах соціально-культурного розвитку відводилося значне місце в працях відомих українських і зарубіжних учених, зокрема таких як: Г. Атаманчука, О. Бородін, П. Брауна, Р. Гріффіна, О. Дегтяр, Б. Литвака, В. Малімон, Л. Пала, Г. Райта, О. Тищенко, Г. Щедровицького. Теоретико-методологічні розробки теорії державного управління й

регулювання процесів управління в соціально-культурній сфері містяться у роботах вітчизняних і зарубіжних учених: Л. К. Абрамов, Т. В. Азарова, В. Г. Афанасєв, О. В. Голинська, А. О. Дегтяр, О. А. Дегтяр, В. І. Куценко, Е. М. Лібанова, І. В. Петрова, В. І. Подшивалкін та інших авторів. Невирішеними залишаються адаптації вітчизняного законодавства до міжнародних норм, повноцінного використання досвіду провідних країн світу щодо регулювання соціально-культурної сфери країни. Зважаючи на це, проблема пристосування вітчизняних нормативних актів та практичної діяльності у сфері державного регулювання соціально-культурної сфери залишається надзвичайно актуальною та потребує подальшого детального вивчення.

Метою статті є вивчення зарубіжного досвіду регулювання соціально-культурної сфери та розробка рекомендацій щодо його практичного використання у вітчизняній практиці.

Основні результати дослідження. Культурна політика стає однією з найважливіших соціально-політичних функцій держави, яка покликана регулювати внутрішнє життя суспільства. Сучасний соціально-культурний розвиток передбачає не тільки задоволення матеріальних, але й духовних потреб населення, розширення його можливостей у вільному виборі сфери суспільно-культурного розвитку. Культурні чинники мають велике значення для створення гармонійного соціального середовища, підвищення його інтелектуально-духовного потенціалу, утвердження гуманітарного спрямування державної політики. Приведення цих чинників в дію потребує роботи механізмів зворотного зв'язку, адже культура й держава є взаємопов'язаними та взаємозалежними системами. Культурна політика має стати визначальною складовою нашої євроінтеграційної стратегії. В період змін та розвитку ринкових відносин, інтеграційних перевтілень, зміни законодавства, зарубіжний досвід забезпечення соціальної сфери можна використати і дещо перейняти, зробивши акцент на основних проблемах соціально-культурної сфери, адже зарубіжний досвід вирішує не лише питання практичного впровадження, а й вирішення поточних проблем.

Державами, що звернули увагу на необхідність державного регулювання соціально-культурної сфери стали такі високорозвинені країни такі як: Німеччина, Франція, Італія, Іспанія та інші. Розглянемо досвід цих країн на рівні державного регулювання в сфері соціально-культурного розвитку.

Досвід *Німеччини* показує, що не існує такого центрального органу управління сферою соціально-культурного розвитку, як міністерство культури. Тому, усі питання щодо культурної сфери вирішують незалежні структури (відділи культури), які створені на місцевому управлінському рівні.

Для федеральної адміністрації залишалися в основному завдання, які повинні були виконуватись виключно центральними органами держави. Федеральні органи управління культурою займалися розробкою напрямів державної культурної політики, надавали фінансову допомогу культурно-мистецьким

проектам національного значення та запроваджували контроль за виконанням своїх рішень.

На основі значної законодавчої компетенції та фінансової часткової участі федерація справляла суттєвий вплив на виконання завдань щодо сфери культури землями та громадами. Усі інші питання щодо функціонування цієї галузі стали вирішувати на місцях [4].

Досвід *Франції* полягає у культурному спонсорстві та запровадженню податкових пільг. Розглянемо досвід Франції який полягає у наступному: для компаній, що брали участь у спонсорстві податкова знижка з податку на прибуток в розмірі 60% від суми пожертви, але не більше 0,5% від доходу компанії; для фізичних осіб: податкова знижка з податку на доходи фізичних осіб в розмірі 66% від пожертви, але не більше 20% від персонального доходу такої особи [5].

Аналіз 2016 року спонсорства у Франції показав, що половина компаній з більш ніж 250 співробітниками є на сьогоднішній день спонсорами. У 2015 році корпоративний культурний патронат перевищував суму у 3,5 мільярди євро, що є на 25% більшою сумою порівняно з 2013 роком. Культурне спонсорство обирають 24% компаній, які складають 15% від світового спонсорства (525 мільйонів євро) [5].

Реклама на будівельних риштуваннях на пам'ятках – у Франції. Приватний чи державний власник пам'ятки може дозволити компаніям розміщувати рекламу на риштуваннях під час проведення реставрації. Надання такого права є можливим за наступних умов: прибуток від розміщення реклами має повністю іти на проведення реставраційних робіт; рекламна площа не має перевищувати 50% від загальної площі риштувань; термін розміщення реклами не може перевищувати термін проведення реставраційних робіт [5].

Влада не мала можливості та власних фінансових ресурсів, щоб здійснити реставраційні роботи. Наприклад, вартість реставрації церкви Св. Августина у Парижі складала 4,2 мільйони євро, а дохід від реклами – 1,4 мільйони євро. Церква Св. Маделіни у Парижі – вартість реставрації складала 3 мільйони євро, дохід від реклами 0,78 мільйони євро. Реставрація фасаду Міністерства юстиції Французької Республіки на острові Сіте обійшлася у 2 мільйони євро, отримані від розміщення реклами на риштуванні під час проведення реставраційних робіт [5].

Досвід *Італії* зростає, і полягає у помітному інтересі до спонсорства соціально-культурної сфери. Новий кодекс законів про державні роботи спрощує процедури спонсорства на користь культурної спадщини. Нові процедури стануть можливими завдяки прозору розміщенню звітів на веб-сайтах. Держава запровадила такі норми, що усі Ріелтерські компанії можуть отримувати дозволи на будівництво за умови, що вони внесуть фінансовий внесок у надання культурних послуг, запланувавши інтеграцію культурної інфраструктури та послуг. Відсоток інфраструктурних інвестицій громадські роботи може наповнювати фонд, покликаний підтримувати культурні заходи на місцевому рівні [5].

Досвід Іспанії полягає у наповненні фондів, які створені та наповнені від 1,5% культурного податку управляються спільно Міністерством інфраструктури та Міністерством культури. Існують також Національні плани щодо спадщини, що мають на меті встановити пріоритети та критерії втручання (наприклад, культурні ландшафти або індустріальна спадщина) [5]. Тому, наповнення таких фондів від 1,5% податку став надзвичайно важливим для розроблення стратегічних планів збереження та реставрації соборів, замків, театрів та музеїв по усій країні, адже існує вимога інвестувати у місця, розміщені поблизу громадської інфраструктури.

В Італії згідно закону № 717/1949 виділяється 2% вартості загальних громадських робіт з післявоєнної реконструкції на прикрашання нових споруд творами мистецтва [5]. Даний закон є ефективним інструментом просування культури та мистецтва, а також дає можливість працевлаштування митцям. Митці обираються на підставі відкритої процедури відбору. Закон міг би передати відповідальність місцевій владі за підтримання гарного рівня мистецької освіти. Відповідні зобов'язання можуть бути визначені як частина угоди між Державою та регіонами; неспроможність виконувати покладені на них зобов'язання буде стояти на заваді отримання державного фінансування. Закон міг би встановити керуючі принципи управління культурними центрами та мінімальний рівень послуг, який має забезпечуватися цими центрами, щоб бути кваліфікованим як об'єкт культурної інфраструктури. Питання юридичної особи культурного центру, їхня діяльність та фінансування має стати предметом дискусії між місцевою владою та Міністерством із залученням стейкхолдерів [5].

В Україні, доцільним було б, створення культурних центрів котрі б могли фінансуватися за рахунок державних грантів. На ці центри можна було б покласти зобов'язання щодо утворення мережі з іншими регіональними культурними центрами, що дало б можливість створювати мотивацію до їх об'єднання в частині ресурсів і реалізації спільних проектів. Найкращі центри могли б отримувати відзнаку Міністерства культури за досягнення, за стратегічні бізнес-плани, бізнес моделі, за залучення громадських об'єднань або якості управління.

Варто було б, щоб культурні центри та департаменти культури з регіональних органів влади могли на запрошення Міністерства культури проводити зустріч з метою обміну досвідом та обговорення стратегічного розвитку. Це могло б стати можливістю продемонструвати кращі приклади або перспективні ініціативи, а також для спілкування культурних менеджерів. Вагомим проектом могло би стати в законодавстві України зобов'язати місцеву владу наймати на роботу менеджерів на підставі відкритого конкурсу та забезпечувати проведення тренінгів з культурного менеджменту з метою розбудови спроможностей соціально-культурного розвитку.

Сьогодні, національне культурне законодавство є тим полем наукової і практичної діяльності, на якому можна запроваджувати найкращі моделі

функціонування культурної політики, створені розвиненими країнами, міжнародною правовою наукою і практикою.

Висновки. В результаті проведеного дослідження виконані на основі аналізу існуючої практики в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії, та теоретичного опрацювання наукових праць у галузі державного регулювання соціально-культурної сфери зарубіжний досвід засвідчує такі переваги державного регулювання соціально-культурної сфери: в Україні необхідно здійснити фундаментальні зміни в системі управління культурної політики та досягти суттєвого покращення та систематичності у наданні послуг, на базі існуючої культурної інфраструктури, ресурсів та законодавства. Найбільш вірогідним, є те, що підтримати та допомогти у досягненні суттєвих змін може міжнародна допомога та допомога Європейського союзу.

Культура є двигуном почуття власної гідності та гордості людства, таким чином, вона сприяє соціальній єдності. Рівнозначно важливим є те, що надання культурних послуг має мати на меті внесок у культурне та креативне підприємництво, адже саме таке підприємництво зможе давати поштовх місцевому культурному, соціальному та економічному розвитку, а також пропонуватиме значні перспективи для молоді усюю країну. Це також можливість для України, гарантій до легкого доступу населенню щодо культури та знань через мережу загальнодоступних державних установ та приватних ініціатив, що забезпечують доступність книг (книжкові крамниці), музики, театру та кінематографу.

В умовах трансформаційних перетворень виникають вагомні перешкоди щодо реалізації стратегічних цілей соціально-культурного розвитку. Зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери надає змогу сформулювати пропозиції, які мають бути спрямовані на його адаптацію в Україну. На думку експертів необхідні реформи соціально-культурної сфери, які мають мати на меті наступні цілі: уточнення та з'ясування пріоритетів культурної політики у контексті процесу децентралізації, а також здійснення Міністерством культури координуючої, моніторингової та контролюючої функції на місцевому на національному рівні. Прийняття пакету реформ, спрямованих на: перетворення та перевтілення культурних центрів на тих учасників, які здатні надавати необхідні культурні послуги; заохочення державного партнерства та залучення інвестиційних проектів у сферу соціально-культурного розвитку; важливість культурних інвестицій в економічні та соціальні трансформації.

Список використаних джерел

1. Бородин О. Д. Світовий досвід впливу держави на розвиток економіки // *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління.* 2016. Вип. 1 (4). С. 37-43.
2. Бородин О. Д. Механізми державного регулювання розвитку соціально-культурної сфери:

автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2017. 20 с.

3. Малімон В. І. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2011. 17 с.

4. Фесенко Н. С. Політика держави у сфері культури: імплементація закордонного досвіду на українські терена // Державне будівництво. – 2008. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_67

5. Міністерство культури України. Звіт експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України». 19.06.2017. Режим доступу: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245330777&cat_id=245328989

References

1. Borodin, O. D. (2016). Svitovyy dosvid vplyvu derzhavy na rozvytok ekonomiky [World experience of state influence on economic development]. / O. D. Borodin // Visnyk Natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrayiny: zb. nauk. pr. – KH.: Vydvo NUTSZU, – Vyp. 1 (4). – S. 37-43. – (Seriya «Derzhavne upravlinnya») / O. D. Borodin // Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine [in Ukrainian].

2. Borodin, O. D. (2017). Mekhanizmy derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku sotsial'no-

kul'turnoyi sfery [Mechanisms of state regulation of the development of socio-cultural sphere]. (Ph.D. in Pub. Adm. Thesis, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, Ukraine). [in Ukrainian].

3. Malimon, V. I. (2011). Kul'turna polityka derzhavy yak chynnyk reformuvannya suspil'stva [Cultural policy of the state as a factor in the reform of society]. (Ph.D. in Pub. Adm. Thesis, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine). [in Ukrainian].

4. Fesenko, N. S. (2008). Polityka derzhavy u sferi kul'tury: implementatsiya zakordonnoho dosvidu na ukrayins'ki terena [State politics in the sphere of culture: Implementation of foreign experience in Ukrainian areas]. In *Derzhavne budivnytstvo [State Building]*: Vol. 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_67 [in Ukrainian].

5. Ministry of Culture of Ukraine (2017, Jun 19). Ohlyad kul'turnoyi polityky Ukrayiny [Review of Ukrainian cultural policy] (Council of Europe expert report). Retrieved from http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245330777&cat_id=245328989 [in Ukrainian].

Надійшло 14.12.2017 р.

Науково-практичний журнал «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

Науково-практичний журнал «Регіональна економіка» – це фахове науково-практичне видання, у якому висвітлюються такі теоретичні та прикладні питання: формування і реалізація державної регіональної політики в Україні, проблеми соціально-економічного життя регіонів, їх територіального розвитку, природокористування та екологічної безпеки, соціальної політики, транскордонного співробітництва, розвитку сільських територій, інвестиційно-інноваційної політики, фінансів і банківської справи.

Журнал «Регіональна економіка» включений до Переліку наукових фахових видань України (Наказ МОН України від 7.10.2015 р. №1021).

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**, Польща – з 2012 року.

Сайт журналу: www.re.gov.ua

